

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-5, 2026**

**Issues of Sharia and Tariqa in Islam: Scientific-Analytical, Ontological, and
Socio-Psychological Interpretation of the Harmony between Zahir and Batin**

Murtazoyev A.

1st-year Master's Student Tashkent State University of Oriental Studies

Tel: +998911122835

Scientific Supervisor: Professor Qodirov M.

Annotation:

This article focuses on the scientific and analytical study of the integral connection between Sharia (outward jurisprudence) and Tariqa (inward jurisprudence) in Islam . It analyzes the harmony of the outward and inward aspects, the stages of spiritual perfection (Sharia, Tariqa, Haqiqat, Marifat), and the scientific heritage of Imam al-Ghazali, as well as the scholars of Transoxiana and Khorasan . Furthermore, it substantiates the social necessity of spiritual education based on the process of rethinking the Sufi heritage in Uzbekistan during the period of independence, particularly through the works of scholars such as professor Najmiddin Komilov and Sheikh Muhammad Sadiq Muhammad Yusuf.

Keywords:

Islamic philosophy, Tariqa, Sufism, outward and inward, spiritual education, perfect human spiritual stations, Naqshbandi order.

Islomda shariat va tariqat masalalari: Zohir va botin uyg'unligining ilmiy-tahliliy, ontologik va ijtimoiy-psixologik talqini

TDSHU 1-bosqich Magistranti Murtazoyev A. +998911122835

Ilmiy rahbar: professor Qodirov M.

Annotatsiya:

Ushbu maqola islom dinida shariat (zohiriy fiqh) va tariqat (botiniy fiqh) o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni ilmiy-tahliliy jihatdan o'rganishga qaratilgan . Unda zohir va botin uyg'unligi, ruhiy kamolot bosqichlari (shariat, tariqat, haqiqat, ma'rifat) hamda

Imom G‘azzoliy, Movarounnahr va Xuroson allomalarining bu boradagi ilmiy merosi tahlil qilingan . Shuningdek, mustaqillik davrida O‘zbekistonda tasavvufiy merosni qayta anglash jarayoni, xususan, professor Najmiddin Komilov va Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf kabi olimlarning asarlari asosida ruhiy tarbiyaning ijtimoiy zarurati keng ochib berilgan.

Kalit so‘zlar:

Islom falsafasi, shariat, tariqat, tasavvuf, zohir va botin, ruhiy tarbiya, komil inson, maqomot, Naqshbandiya tariqati.

Kirish: Islom falsafasi, ma’naviyatida zohir va botin dikotomiyasining ilmiy-falsafiy asoslari

Islom dini o‘zining mohiyat e’tibori bilan inson hayotining barcha jabhalarini to‘liq qamrab oluvchi, mukammal va universal ilohiy ta’limotdir. Insoniyat tarixida sivilizatsiyalar qanday rivojlanmasin, jamiyat va shaxs o‘rtasidagi munosabatlar qanday o‘zgarmasin, islom ilmlari doimo insonning tashqi amallari hamda ichki ruhiyatini yagona bir muvozanatda ushlab turishga xizmat qilgan. Ushbu ta’limotning asosiy ustunlari sifatida e’tirof etiluvchi shariat va tariqat masalalari asrlar osha islom ulamolari, mutafakkirlari, faqihlari va sufiylari tomonidan nihoyatda chuqur o‘rganilib kelingan. Islom falsafasi va tasavvuf ilmida insoniyat borlig‘i ko‘plik (katsrat) va xilmaxillik asosiga qurilgan bo‘lib, inson ham o‘z ichki dunyosida, ham o‘zi yashayotgan jamiyatda turli xil ijtimoiy, axloqiy va ruhiy ziddiyatlarga duch keladi¹. Inson o‘zini jamiyat va ilohiy qonuniyatlar bilan uyg‘unlashtirishi, tashqi olamdagi harakatlarini tartibga solishi uchun yagona huquqiy va axloqiy vosita – bu shariat ko‘rsatmalaridir. Biroq, vaqt o‘tishi bilan jamiyatda paydo bo‘ladigan yangi ma’naviy va ruhiy ehtiyojlar, shaxsning o‘zligini anglashi va ilohiy haqiqatga yetishish ishtiyoqi shariat hukmlarining nafaqat zohiriy, balki botiniy – ruhiy-ma’naviy o‘lchovlarini ham chuqur anglashni qat’iy talab etadi. Aynan shu nozik ontologik nuqtada tariqat, ya’ni islomning ichki,

¹ Najmiddin Komilov. Tasavvuf. Toshkent: Movarounnahr-O‘zbekiston nashriyoti, 2009. 1-jild, 9-bet. (419 b.)

ruhiy-irfoniy o'ldirovi namoyon bo'ladi². Tariqat va shariat bir-biriga qarama-qarshi qutblar emas, balki bir butun ilohiy haqiqatning ikki ajralmas, bir-birini to'ldiruvchi qismidir. Inson o'zining ichki olamini, qalbini tozalab, ilohiy haqiqatni izlamas ekan, u na o'zini, na o'zgalarni halokatdan, nafsning zulmidan qutqara oladi. Zotan, har bir shaxsning dunyodagi asosiy vazifasi avvalo o'z nafsini isloh qilishdan iborat bo'lib, haqiqatni izlash yo'lida dunyoviy chalg'ishlardan, subyektiv illatlardan forig' bo'lishi talab etiladi. Bu ruhiy evrilishsiz boshqalarni qutqarishga urinish nafaqat samarasiz, balki insonning o'zini ham halokat sari yetaklaydigan jarayondir. Ilohiy qonuniyatga ko'ra, inson jannat uchun yaratilgan bo'lsa-da, uning nafs isyoniga ergashishi o'z xohishi bilan halokat eshiklarini ochishiga olib kelishi muqarrar ekanligi manbalarda qat'iy ta'kidlanadi³. Ushbu tadqiqot islomda shariat va tariqatning uzviy bog'liqligi, zohiriy va botiniy fiqh tushunchalarining ilmiy-amaliy asoslari hamda Movarounnahr va Xuroson allomalarining ushbu yo'nalishdagi bebaho ilmiy merosini chuqur ilmiy-tahliliy o'rganishga qaratilgan.

Shariat va Tariqat: Zohiriy va botiniy fiqhning uzviyligi hamda metodologik tahlili

Islom epistemologiyasida bilimlarning tasnifi masalasi ulamolar tomonidan turli mezonlarga ko'ra guruhlariga ajratilgan bo'lib, ular ichida eng muhimlaridan biri amaliy ilmlarni zohiriy va botiniy qismlarga ajratishdir. Muhaqqiq ulamolarning ilmiy xulosalari va e'tiroflariga ko'ra, tasavvuf aslida mustaqil, dindan tashqari bir falsafa emas, balki bevosita "botiniy fiqh", ya'ni "ichki fiqh" degan ma'noni anglatadi⁴. (9) Ushbu tushunchadan islom huquqshunosligi va ibodat amaliyotining asosi bo'lgan fiqh ilmi fundamental ravishda ikki qismga: zohiriy (tashqi) va botiniy (ichki) fiqhga bo'linishi qonuniyati kelib chiqadi. Islom ulamolari, xususan yirik faqihlar shariat

² Xayrullayev M.M. Uyg'onish davri va sharq mutafakkirlari. Toshkent: Fan nashriyoti, 1963. 1-jild, 262-bet. (280 b.)

³ Yusupov E. Inson kamolotining ma'naviy asoslari. Toshkent: Universitet nashriyoti, 1997. 1-jild, 76-bet.

⁴ Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf. Tasavvuf haqida tasavvur. Toshkent: Hilol-Nashr nashriyoti, 2010. 1-jild, 16-bet.

ilmlarini odatda “zohiriy fiqh” deb ataydilar yoki ilm-fan doirasida oddiygina qilib “fiqh ilmi” deyish bilan kifoyalanadilar. Binobarin, zohiriy fiqh mo‘min-musulmonlar bajarishi lozim bo‘lgan shar‘iy amallarning tashqi, shakliy va huquqiy tomoniga jiddiy ahamiyat beradi hamda shaxsning ibodatlarini shariatning zohiriy talablariga mos kelishini ta‘minlaydi. Misol uchun, tahorat, g‘usl, namoz, ro‘za, zakot va haj kabi fundamental ibodatlarining zohiriy masalalarini Qur‘oni karim oyatlari, Payg‘ambarimiz (s.a.v.) hadislarini hamda ijmo‘ va qiyos metodlari asosida zohiriy fiqh ilmi – shariat o‘ta aniqlik bilan bayon qilib beradi⁵. Biroq islom e‘tiqodiga ko‘ra, inson faqat jismoniy qobiqdan iborat emas. Uning amallari to‘laqonli, qabul bo‘ladigan va mukammal bo‘lishi uchun uning faqat tashqi shakliga rioya qilish aslo yetarli sanalmaydi. Xuddi o‘sha ilohiy ibodatlarini ado etish jarayonida inson o‘z qalbini qanday holatda tutishi kerakligini, Alloh taolo huzurida xushu‘ (qalbning mutlaq itoatkorligi va qo‘rquvi) hamda xuzu‘ni (tana a‘zolarining sokinligi va bo‘ysunishini) qanday qilib barqaror ado etish lozimligini botiniy fiqh ilmi – ya‘ni tariqat ko‘rsatib beradi. Tariqat ham o‘z qonun-qoidalarini xuddi zohiriy fiqh kabi sof islomiy manbalar: oyat va hadislar hamda ijmo‘ va qiyos asosida ishlab chiqadi va amaliyotga tatbiq etadi. Ushbu uyg‘unlik va bir-birini taqozo etish qonuniyatini yanada aniqroq tushunish, ilmiy tafakkurda o‘zlashtirish uchun ayrim fundamental ibodatlar misolidagi farq va to‘ldiruvchilik mohiyatini tahlil qilish maqsadga muvofiqdir.

Ruhiy kamolotning to‘rt bosqichli silsilasi: Shariat, Tariqat, Haqiqat va Ma‘rifat

Tasavvuf ta‘limotining ontologik (borliq haqidagi) va epistemologik (bilish haqidagi) asoslari insonning Yaratgan tomon intilishida, komillik sari qo‘ygan qadamlarida bosib o‘tishi mutlaq zarur bo‘lgan to‘rtta asosiy ustunga – Shariat, Tariqat, Haqiqat va Ma‘rifat tizimiga tayanadi. Ushbu to‘rt ulkan tushuncha shunchaki oddiy ibodatlar yig‘indisi yoxud quruq nazariyalar emas, balki qalbning bosqichma-bosqich

⁵ Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf. Ruhiy tarbiya (1-juz: Poklanish). Toshkent: Hilol-Nashr nashriyoti, 2015. 1-jild, 22-bet.

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-5, 2026**

ruhiy o‘sishi, ijtimoiy xudbinlikdan voz kechishi va to‘g‘ri yo‘lda (Sirotul mustaqim) ilohiy yaqinlikka, ya‘ni qurbatga erishishining ketma-ketlikka asoslangan pog‘onalaridir. Islom ulamolari, jumladan, zamonaviy islomshunos mutaxassislar bu to‘rt o‘lchovni to‘g‘ridan-to‘g‘ri Payg‘ambarimiz (s.a.v.) hadislarida zikr qilingan Islom, Iymon va Ehson tushunchalari bilan uzviy bog‘laydilar⁶.

Birinchi o‘lchov (Shariat yoki Islom) bu butun jarayonning tamal toshidir. Bu dinning amaliy, zohiriy jihati bo‘lib, inson tana a‘zolari va ijtimoiy faoliyati orqali ado etiladigan islomiy rukunlar (namoz, ro‘za, zakot, haj) hamda muomalat (ijtimoiy-iqtisodiy, axloqiy munosabatlar) qonun-qoidalarini to‘liq o‘z ichiga oladi. Solik, ya‘ni Haq yo‘lovchisi, ushbu dastlabki bosqichda islom ahkamlari va fundamental doktrinalariga to‘liq, mutlaq va so‘zsiz amal qilish malakasini hosil qiladi. Shariat insoniyatni tartibga soluvchi, uning kundalik va jismoniy hayotini Yaratganning irodasiga moslashtiruvchi, jamiyatda adolatni o‘rnatuvchi yagona asosiy poydevordir. Shariatning tashqi qoidalari va diniy rasm-rusumlari tariqat olamiga kirish uchun ochiladigan yagona qonuniy eshik hisoblanadi.

Ikkinchi o‘lchov (Tariqat yoki Iymon) bevosita dinning doktrinal va qalb bilan bog‘liq bo‘lgan botiniy jihati bo‘lib, u inson ruhiyatining tarbiyasiga qaratilgan metodologiyadir. Shariat qoidalarini mukammal o‘zlashtirgan solik bu bosqichda o‘z-o‘zini taftish qilishga o‘tadi, tashqi olamning aldamchi chalg‘ishlaridan, nafsning bitmas-tuganmas talablaridan yuz o‘giradi. Bu yo‘lda solik murshid (ustoz) rahbarligida taqvo, zuhd va og‘ir riyozat amaliyotlari orqali o‘zining butun ichki olamini faqat ibodatga, diqqat-e‘tiborga bag‘ishlaydi. Tariqat – zohiriy va quruq bilimlarni botiniy hikmat va tajriba bilan boyitishni qat‘iy taqozo etuvchi mashaqqatli ruhiy maktabdir⁷.

Uchinchi o‘lchov (Haqiqat yoki Ehson) islomning eng sof, yuksak ruhiy va qalbiy ko‘rinishining namoyon bo‘lishidir. Tariqat mashaqqatlarini yengib o‘tgan, nafsini

⁶ Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. Sahihi Buxoriy II-juz (Hadis va Hayot turkumi). Toshkent: Hilol-Nashr nashriyoti, 2020. 2-jild, 122-bet.

⁷ Najmiddin Komilov. Tasavvuf yoki komil inson axloqi. Toshkent: Yozuvchi nashriyoti, 1996. 1-jild, 32-bet.

tarbiya qila olgan solik aynan mana shu bosqichda ilohiy borliq bilan ruhan bog‘lanish (ruhiy aloqa) baxtiga muyassar bo‘ladi. Bu holatda ibodatlarining, shar‘iy buyruqlarning asl mohiyati, hikmati hamda ilohiy ismlar va sifatlarning sirlari solik qalbiga kashf etila boshlaydi. Shuning uchun haqiqat so‘zining etimologik va tasavvufiy mohiyati mutlaq rostlik va borliqning asl negizini, Xudoning Yagona ekanligini anglash holatini ifoda etadi⁸.

To‘rtinchi va eng oliy o‘lchov (Ma‘rifat yoki Irfon) bo‘lib, bu barcha ruhiy va amaliy sayrning yakuniy cho‘qqisi hisoblanadi. Ushbu maqomda insonning shaxsiy “men”i (egosi) butunlay yo‘qolib, u Oliy Haqiqat ichida foniylilik (yo‘qlik) topadi. O‘zlikdan batamom kechish, foniy dunyo va qoldiq nafsoniy istaklarni butunlay mahv etish orqali erishiladigan bu transsendental bosqich – ilohiy ma‘rifat, Yaratganni to‘laqonli va hech qanday vositachilarsiz tanish (Gnosis) maqomi sanaladi. Ma‘rifat, bu insonning cheklangan aqlining cheksiz ilohiy nur qarshisida to‘liq taslim bo‘lishi va irfoniyl tajriba orqali doimo Haq bilan qolish, haqiqat nurida yashash holatidir⁹.

Ushbu qat‘iy uzviylilik shuni ilmiy jihatdan asoslaydiki, hech bir shaxs shariat talablarini va farz qilingan huquqiy normalarni aylanib o‘tib, to‘g‘ridan-to‘g‘ri tariqat va ma‘rifat yo‘liga kira olmaydi. Islom olamida shariat qoidalari qanchalik qat‘iy, o‘zgarmas va mustahkam bo‘lsa, tasavvuf ham aynan o‘sha huquqiy qoidalarning ruhiy-axloqiy ildizlarini shunchalik mardlik bilan himoya qiladi va ularni tiriltiradi.

Tariqat maqomotlari: Ruhiiy evolyutsiya yo‘lining psixologik talablari

O‘zbekiston ilm-fanida tasavvuf ta‘limotini ilmiy-akademik va obyektiv darajada tadqiq etgan yirik olim, professor Najmiddin Komilovning “Tasavvuf” (2009 yil) fundamental monografiyasi ushbu sohada mutlaq yangi metodologik burilishni, xolis o‘rganish davrini yuzaga keltirdi. O‘zining 1970 yilda nomzodlik, 1988 yilda doktorlik dissertatsiyasini himoya qilgan va uzoq yillar ilmiy muassasalarda tadqiqot olib borgan olim N. Komilov mazkur asarida tariqat tizimidagi eng muhim nazariy tushunchalar

⁸ Sayyid Sodiql Guharin. Tasavvuf istilohlari sharhi. Toshkent: Fan nashriyoti, 2000. 1-jild, 138-bet.

⁹ Shayx Najmiddin Kubro. Tasavvufiy hayot. Toshkent: Movarounnahr nashriyoti, 2004. 1-jild, 16-bet.

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-5, 2026**

bo‘lmish “maqomot” (ruhiy bosqichlar) va “hol” (insonga beriladigan ruhiy holatlar) masalalariga mukammal to‘xtalgan. Tariqat psixologiyasida maqomot (birlikda “maqom”) so‘zi solikning ruhiy-ma’naviy kamolot sari qadam-baqadam bosib o‘tadigan, insonning o‘z qat’iy irodasi va mehnati bilan erishiladigan ketma-ket bosqichlarini, ma’naviy manzillarini anglatadi.

Olim o‘zining tadqiqotida ilk islom sufiylaridan biri, mashhur mutafakkir Abu Nasr Sarrojning “Kitob ul-luma” asari va boshqa manbalarga tayangan holda tasavvuf amaliyotidagi eng muhim hisoblangan 9 ta asosiy maqomni tizimlashtirib bergan. Ushbu maqomlarning har biri asrlar davomida takomillashgan ruhiy muolaja strategiyasi bo‘lib, inson psixologiyasi, axloqi va ijtimoiy xulq-atvorini bosqichma-bosqich ilohiy axloq darajasiga olib chiqadi:

1. **Tavba:** Tariqatning birinchi, eng zarur va poydevor bekati hisoblanadi. Bu insonning o‘z o‘tmishidagi barcha gunohlari, nuqsonlari, g‘aflatlari va chalg‘ishlarini ongli ravishda anglab yetib, qattiq pushaymonlik (nadomat) bilan Alloh tomon yuzlanishini ifoda etadi. Tavba shunchaki til bilan aytiladigan mexanik so‘z emas, balki butun aql, qalb va harakatlarning yomonlikdan butunlay uzilishi, irodaning sinishi va Yaratganga to‘liq qaytish fenomenidir.
2. **Vara’:** G‘oyatda ehtiyotkor bo‘lish, nozik e‘tibor holati. Solik bu maqomda nafaqat harom va qonun bilan taqiqlangan ishlardan tiyiladi, balki barcha turdagi shubhali narsalardan, shubhali yegulik, suhbat, so‘zlar va hissiyotlardan o‘zini qat’iy uzoq tutadi. Vara’ qalb oynasining mutlaq shaffofligini saqlash va eng kichik niyat buzilishiga ham yo‘l qo‘ymaslik amaliyoti hisoblanadi.
3. **Zuhd:** Tasavvufiy ma’noda zuhd ko‘pincha noto‘g‘ri talqin qilinib, tarki dunyochilik (izolyatsiya) deb o‘ylansa-da, aslida u dunyoviy orzu-havaslarining inson qalbidan chiqarib tashlanishidir¹⁰. Chinakam zohid katta miqdordagi boylikka, mansab va dunyoviy ne’matlarga ega bo‘lishi mumkin, ammo u o‘sha ne’matlarga nisbatan

¹⁰ Najmiddin Komilov. Tasavvuf. Toshkent: Movarounnahr-O‘zbekiston nashriyoti, 2009. 1-jild, 28-bet.

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-5, 2026**

qalbida zarracha muhabbat, qaramlik yoki egalik hissini saqlamaydigan, ularni xalq va Yaratgan yo‘lida sarflashga doim tayyor turgan ozod shaxsdir.

4. **Faqr:** Ixtiyoriy qashshoqlik yoxud ruhiy ma’noda “butunlay Allohga muhtojlikni his qilish” maqomi. Insonning moddiy olamda hech narsaga ega bo‘lmasligi emas, balki qallda moddiyatning unga egalik qila olmasligi holati aynan faqr deb ta’riflanadi. Shu sababli tariqat ahllari doimo o‘zlarini faxr bilan “faqir” (Alloh rahmatiga muhtoj) deb atashgan.
5. **Sabr:** Nafsnii ilohiy irodaga buysundirish yo‘lida uchraydigan, tariqat yo‘lidagi barcha mashaqqatlar, ochlik, riyozatlar, insonlar tomondan yetadigan aziyatlar va ruhiy sinovlarga nisbatan zarracha nolimay, sabot bilan turish holati. Sabr – faqat chidash emas, balki ilohiy irodani mardona va tavoze’ bilan qabul qilishdir.
6. **Xavf:** Allohning cheksiz qudrati va uqubatidan, shuningdek, nafsning o‘yinlariga aldanib qolib ilohiy marhamatdan uzoqlashib qolish xataridan qallda doimiy paydo bo‘ladigan chuqur va konstruktiv qo‘rquv. Bu qo‘rquv insoniyatni har qanday kibrdan, erkinlikni suiiste’mol qilishdan asrovchi asosiy ruhiy tormoz hisoblanadi.
7. **Rajo:** Umid. Xavf o‘z-o‘zidan insonni umidsizlikka tushirmasligi uchun u rajo bilan muvozanatlashishi shart. Bu Allohning cheksiz rahmati, mag‘firati, kechirimi va o‘ta shafqatidan har qanday holatda ham doim umidvor bo‘lish maqomidir. Komil solik hayoti davomida hamisha xavf va rajo o‘rtasidagi g‘oyatda nozik oltin chiziqda muvozanat saqlab harakatlanadi.
8. **Tavakkul:** Hayotdagi barcha ishlarni, sabablarni to‘liq bajarib bo‘lgandan so‘ng, natijani va o‘z taqdirini Yaratganga to‘la-to‘kis topshirish amaliyoti. Faqat Ungagina chin dildan tayanish va butun borliqdagi sabablarning faqatgina Uning xohishi va izni bilangina natija berishiga bo‘lgan komil ishonchdir.
9. **Rizo:** Inson o‘zi uchun yozilgan taqdirning barcha hukmlariga, xoh u bitmas-tuganmas boyluk va ne’mat bo‘lsin, xoh og‘ir xastalik va musibat bo‘lsin – qalbining

ostida hech qanday yashirin e'tirozsiz, so'zsiz va mamnuniyat bilan rozi bo'lishidir. Rizo maqomiga yetgan shaxs dunyo g'amlaridan batamom ozod bo'ladi.

Tariqat amaliyotlarida solik yuqoridagi maqomlarni shunchaki nazariy emas, amaliy egallashi shart qilingan. Shu maqsadda to'g'ri ustoz (shayx) tanlash, xirqa kiyish (ruhiy iroda bay'ati) va shayx buyurgan maxsus tabaqalashtirilgan zikr (talqini zikr) qoidalariga muntazam rioya etish zarurati qo'yilgan. E'tiborli jihati shundaki, tasavvuf maktabi qoidalariga ko'ra zikr talqini bitta tayinli shayxdan olinsa-da, solik o'z ufqini kengaytirish uchun suhbat va ta'limlarni turli xil ulamolardan, turli tariqat peshvolaridan olishdek erkinlik huquqiga ham ega bo'lgan¹¹.

Foydalanilgan adabiyotlar va manbalar ro'yxati

1. Najmiddin Komilov. Tasavvuf. Toshkent: Movarounnahr-O'zbekiston nashriyoti, 2009. – 419 b.
2. Mualliflar jamoasi. Islom tasavvufi manbalari (A. Abdushukurov tahriri ostida). Toshkent: O'qituvchi nashriyoti, 2005. – 335 b.
3. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. Tasavvuf haqida tasavvur. Toshkent: Hilol-Nashr nashriyoti, 2010. – 280 b.
4. Xayrullayev M.M. Uyg'onish davri va sharq mutafakkirlari. Toshkent: Fan nashriyoti, 1963. – 280 b.
5. Haqqulov I. Tasavvuf saboqlari. Buxoro: Buxoro nashriyoti, 2000. – 110 b.
6. Yusupov E. Inson kamolotining ma'naviy asoslari. Toshkent: Universitet nashriyoti, 1997. – 200 b.
7. Sayyid Sodiq Guharin. Tasavvuf istilohlari sharhi. Toshkent: Fan nashriyoti, 2000. – 340 b.
8. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. Ruhiy tarbiya (1-juz: Poklanish). Toshkent: Hilol-Nashr nashriyoti, 2015. – 480 b.

¹¹ Najmiddin Komilov. Tasavvuf. Toshkent: Movarounnahr-O'zbekiston nashriyoti, 2009. 1-jild, 30-bet.

